

Speech 2018

Het doet mij goed dat weer zoveel mensen vandaag naar Bronbeek zijn gekomen om samen stil te staan bij de slachtoffers van de Dodenspoorlijnen. Ik wil de vrijwilligers waarop wij elk jaar weer kunnen rekenen hartelijk danken voor hun inzet en bevolgenheid. In alle vroegte vanochtend al aan het werk om het voor iedereen een goede dag te maken. Veel dank daarvoor.

Een hartelijk welkom aan de veteranen die ook dit jaar weer alles op alles hebben gezet om hier te zijn. Het is ons een grote eer en genoegen. Een bijzonder welkom ook aan Hank Heijn-Engel en haar zoon Ronald Jan. Hank is de dochter van Henk Engel die meer dan 50 jaar geleden het initiatief nam tot de eerste reünie van spoorwegveteranen. We zijn blij dat je er bij bent Hank.

In november vorig jaar heeft onze stichting voor de derde keer een pelgrimsreis gemaakt langs de Birma Siam Spoorweg. Jules Scholten was een van die reizigers. En hij zal straks zijn persoonlijke indrukken met ons delen.

We gingen in november 2017 op pad met 34 pelgrimsreizigers van divers pluimage, maar met één ding gemeen. De wens om de plekken te bezoeken waar vaders of grootvaders aan de spoorlijn hebben gewerkt. Om eindelijk op de plek te zijn die voor ieder zo bepalend is geweest. Maar altijd werd verzwegen. Die gemeenschappelijkheid verbindt de reizigers en smeedde ook deze keer weer het diverse pluimage tot een hechte groep. Een groep die elkaar verstaat en helpt. Door dit succes is de in 2013 als eenmalig bedachte reis, uitgegroeid tot een tweejaarlijkse traditie. Wij zijn vastbesloten om in november 2019 met een nieuwe groep weer een pelgrimsreis te maken. De vierde. Op diverse plekken op het terrein kunt u vandaag informatie over deze reis vinden of u zelfs al inschrijven.

Van een groepsreis naar Sumatra, langs de Pakan Baroe spoorlijn, is het helaas nog niet gekomen. Wel hebben wij Pakan Baroe families voor een individuele reis kunnen verwijzen naar Jamie Farrell. Jamie is een Nieuw Zeelander die al jaren op Sumatra woont en gegrepen werd door de geschiedenis van die spoorlijn in de jungle. De afgelopen jaren heeft hij op aanwijzing van Henk Hovinga in de jungle gezocht naar de kamplokaties langs de spoorlijn. Gezocht en gevonden. Wij hebben Jamie uitgenodigd om dit jaar onze herdenking bij te wonen. En wij zijn trots dat hij de verre reis van Sumatra heeft gemaakt en vandaag bij ons is. Samen met Henk Hovinga verzorgt Jamie in het middagprogramma een lezing en fotopresentatie. Over de Pakan Baroe spoorlijn toen en nu. Er wordt dan ook informatie gegeven over de reismogelijkheden naar Sumatra. Het is bijzonder dat beide heren samen spreken. Het is dan ook beslist de moeite waard om nog even op het landgoed te blijven. De lezing begint om half 2 in de Sumatrazaal, dat is de grote zaal in de Kumpulan.

Een ander deel van het middagprogramma begint om half 1 in de Indische Zaal van het museumgebouw. Dan zal Marc Entrop het boek "Entropie in de Oost" presenteren. Marc benaderde mij in december vorig jaar. Hij had het bureau van zijn grootvader geërfd en was dat aan uitruimen geweest. Achter een laatje trof hij een aantal brieven aan. Het waren de brieven van de 2 broers van zijn grootvader. Piet en Wim Entrop. Beide hebben gewerkt aan de Birma Siam Spoorlijn, Piet in Birma en Wim in Thailand. En beide schreven zij een lange brief aan hun broer in Holland. Om het verhaal 1 keer te vertellen en daarna nooit meer. Marc zei tegen mij "Erik, soms lees je een eerste zin en ben je meteen verkocht. En dat gebeurde mij toen ik deze brieven las". En zo verging het mij eerlijk gezegd ook. Het zijn verhalen die een breder publiek verdienen. Beide broers geven een uniek inkijkje in het dagelijks leven langs de spoorlijn. Met een lach en een traan.

Een traan is er bijvoorbeeld als Piet vertelt over het geweld en de willekeur van de Japanners. In Bandung, waar hij in de HBS gevangen zit, komen de Japanners elke dag een ronde doen om klappen uit de delen. Als ze door de poort komen stropen ze hun mouwen al op. Elke dag vinden zij wat nieuws om te meppen. Als het achter de rug is, komt een tolk bekend maken waarvoor het is geweest.

Maar een lach is er ook. Bijvoorbeeld als Wim vertelt over hoe zij een Japanse adjudant, die in zijn vrije tijd in de rivier viste, telkens een groot deel van zijn vangst afhandig maakten. Of de keer dat er een promotiefilm gemaakt moest worden en de krijgsgevangenen van de Japanners onderweg naar het werk een vrolijk deuntje moesten zingen. Dat vrolijke deuntje kwam er, maar ook de meest vreselijke verwensingen als liedtekst.

De afgelopen maanden hebben Marc en ik ons vele uren over de brieven gebogen om ze uiteindelijk vandaag als boekje te kunnen presenteren. Bij elke nieuwe drukproef en elke keer dat ik de tekst opnieuw las, kwam het verhaal van de broers mij nader. En door de regels van de lach en de traan heen, las ik ook nog wat anders. Iets dat mij persoonlijk raakte en mij tot mijn overweging en thema voor vandaag bracht.

Wat mij zo raakte in de brieven is de beklemmende angst voor die onzichtbare vijand. Ziekte. De krijgsgevangenen zijn bang om ziek te worden en weten dat de kans op overleven niet groot is als ze eenmaal in die ziekenbarakken terecht komen.

Wim wordt na een kort verblijf in Chungkai de jungle ingestuurd, naar later blijkt richting kamp Nong Pradai. Hij schrijft daarover het volgende:

< Ongeveer na 8 dagen lopen komen we aan op de plaats in het bos die de Japanners aanwijzen als ons kamp. Wij kijken om ons heen en zien niets anders dan bamboestruiken. We moeten het bos maar wat open zien te kappen en kunnen dan gaan slapen. 's Nachts giet het van de regen en alles wordt doornat en het is steenkoud. Van slapen komt daardoor niet veel. De volgende morgen sta ik op met buikkrampen en kom tot de ontdekking dat ik ook dysenterie heb. Zo zijn er velen. Voor de meest zieke patiënten wordt een tent beschikbaar gesteld. Maar als je daarin komt te liggen kun je je wel afschrijven. Na een paar dagen ben ik te zwak om naar de latrine te lopen. Ik gebruik nu maar mijn dienstpannetje want eten doe ik toch niet meer. Ik tel op een avond tot 12 uur, 45 keer ben ik afgeweest. Daarna raak ik de tel kwijt. Je doezelt een moment in, dan wordt je weer met de schrik wakker. Vooral niet opgeven, want dan ga je dood, dat zie je aan anderen. Nergens aan denken en vooral niet daaraan. Dat je ziek bent. Alleen aan prettige herinneringen of plannen voor de toekomst.>

En zo vecht ook Wim voor zijn leven en komt hij er uiteindelijk doorheen. Dankzij een Engelse officier die hem melk en geklutst ei geeft. Het is het enige verhaal dat Wim na de oorlog nog wel eens wil vertellen. Over die Engelse officier die zijn leven redde.

Velen redden het echter niet. Jonge jongens zijn het meestal nog. 20, 30 jaar oud. In hun korte leven aan van alles begonnen maar nog niks afgemaakt. Een gezin gesticht maar niet de kans gekregen de opvoeding af te maken. Onvoltooide levens.

En als ik dat zo lees en op me in laat werken, dan gaan mijn gedachten uit naar mijn eigen grootvader en zijn laatste levensdagen. En dat raakt mij telkens weer. In de eerste maanden van 1943 zit hij in kamp Rin Tin. Dysenterie grijpt ook daar om zich heen. Dagelijks overlijden er 3 tot 4 krijgsgevangenen. En ook mijn grootvader wordt ziek. 34 jaar oud is hij op dat moment. Ook hij zal bang geweest zijn toen hij ziek werd. Bang om te sterven.

Onzeker over het wel en wee van zijn gezin dat hij net had gesticht en achter heeft moeten laten. Niet in staat hen te beschermen, niet in staat tot een laatste groet of een bericht. Hij zal zich afgevraagd hebben ... is dit dan het einde? Wie zal mij straks nog herinneren? Wie zal van mij weten? Wie zal er nog aan mij denken? Na een lange strijd overlijdt hij op 28 februari 1943, om half twaalf 's nachts. Aan van alles begonnen maar niks kunnen afmaken. En zoals mijn grootvader zijn er vele geweest.

Maar als mijn grootvader de dag van vandaag meebeleeft, op welke manier dan ook, als hij meekijkt en daar ben ik zeker van, wat zal het hem dan goed doen. Zijn zoon is hier, ik sta hier, de kinderen zijn er. Drie generaties. Niet vergeten, niet alleen, maar voor altijd in ons hart.

En zo geldt dat voor bijna 2.800 Nederlandse slachtoffers in Thailand en Birma en 500 Nederlanders op Sumatra. Voor altijd in ons hart. En vandaag laten wij dat zien. Met zijn allen. Door hier te zijn, door samen te gedenken en straks met de meest tedere gedachten een bloem te leggen bij dit prachtige monument.

Ik dank u voor de aandacht.